

©Documentul a fost pus la dispoziție cu sprijinul Consiliului Superior al Magistraturii din România (www.csm1909.ro) și R.A. „Monitorul Oficial” (www.monitoruloficial.ro). Permișiunea de a republica această traducere a fost acordată exclusiv în scopul includerii sale în baza de date HUDOC.

©The document was made available with the support of the Superior Council of Magistracy of Romania (www.csm1909.ro) and R.A. „Monitorul Oficial” (www.monitoruloficial.ro). Permission to re-publish this translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court’s database HUDOC.

Emitent: CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI
Publicată în : MONITORUL OFICIAL nr. 279 din 30 mai 2001

HOTĂRÂREA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI
din 27 iunie 2000
cauza Constantinescu împotriva României
(Plângerea nr. 28.871/1995)

În cauză Constantinescu împotriva României,
Curtea Europeană a Drepturilor Omului (secția I), constituită în Camera formată din următorii judecători:

doamna W. Thomassen, președinte,

domnul L. Ferrari Bravo,

domnul Gaukur Jorundsson,

domnul R. Turmen,

domnul J. Casadevall,

domnul B. Zupancic, judecători,

domnul S. Beligradeanu, judecător ad-hoc,

și domnul M. O’Boyle, grefier al secției,

după ce a deliberat în Camera de Consiliu, în zilele de 21 martie și 6 iunie 2000,
a pronunțat următoarea hotărâre, adoptată azi, 27 iunie 2000:

PROCEDURA

1. La 27 iulie 1999 și la 11 septembrie 1999 cetățeanul român Mihail Constantinescu (*reclamantul*) și Comisia Europeană a Drepturilor Omului (*Comisia*) au sesizat Curtea, în termenul de trei luni prevăzut de fostele articole 32 alin. 1 și 47 din convenție.

2. La originea cauzei se află plângerea (nr. 28.871/1995) formulată împotriva României la 4 aprilie 1995 de către domnul Constantinescu, Comisia fiind sesizată în temeiul fostului articol 25 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (*convenția*). Reclamantul a invocat încălcarea dreptului la libertatea de exprimare, garantat de art. 10 din convenție, încălcare datorată condamnării pentru săvârșirea infracțiunii de calomnie. A mai invocat lipsa unui proces echitabil și deci o

încălcarea art. 6 alin. 1 din convenție, precum și încălcarea dreptului la libertatea de asociere, garantat de art. 11 din convenție.

La 23 octombrie 1997 Comisia a declarat cererea admisibilă numai cu privire la încălcarea dreptului la libertatea de exprimare și la lipsa unui proces echitabil. În raportul din 19 aprilie 1999 (fostul articol 31 din convenție) Comisia a constatat în unanimitate că a existat o încălcare a art. 6 alin. 1 și că nu a existat o încălcare a art. 10 (21 de voturi împotriva a 7 voturi).

3. Reclamantul, care a beneficiat de ajutor judiciar, este reprezentat în fata Curții de către domnul Dinu, avocat în Baroul București (România). Guvernul român (*Guvernul*) este reprezentat de agentul sau care funcționează în cadrul Ministerului Justiției, doamna Rizoiu.

4. În urmă intrării în vigoare a Protocolului nr. 11 la data de 1 noiembrie 1998 și conform art. 5 alin. 4 din protocol, coroborat cu art. 100 alin. 1 și art. 24 alin. 6 din regulamentul Curții (*regulamentul*), Marea Camera a hotărât la 7 iulie 1999 trimiterea cauzei spre examinare uneia dintre camerele constituite în cadrul secțiilor Curții.

5. Conform art. 52 alin. 1 din regulament, președintele Curții, domnul L. Wildhaber, a repartizat ulterior cauză secției I. Camera, constituită în cadrul secției menționate mai sus, îi includea cu drepturi depline pe domnul C. Bîrsan, judecător ales pentru România [art. 27 alin. 2 din convenție și art. 26 alin. 1 lit. a) din regulament], și pe domnul J. Casadevall, care a preluat președinția secției în cadrul deliberărilor din data de 21 martie 2000, și implicit președinția Camerei [art. 12 și art. 26 alin. 1 lit. a) din regulament]. Ceilalți membri desemnați au fost domnul L. Ferrari Bravo, domnul G. Jorundsson, domnul R. Turmen, doamna W. Thomassen și domnul R. Maruste [art. 26 alin. 1 lit. b) din regulament]. Ulterior, domnul Bîrsan a formulat cerere de abținere, deoarece participase la examinarea cauzei în cadrul Comisiei (art. 28 din regulament). În consecință, Guvernul l-a desemnat în calitate de judecător ad-hoc pe domnul Șerban Beligradeanu (art. 27 alin. 2 din convenție și art. 29 alin. 1 din regulament). La data de 6 iunie 2000 doamna W. Thomassen a preluat președinția secției și implicit a Camerei [art. 12 și art. 26 alin. 1 lit. a) din regulament]. Domnul Maruste, din motive personale, a fost înlocuit de domnul M. Zupancic [art. 24 alin. 5 lit. b) și art. 28 din regulament].

6. Reclamantul și Guvernul au depus câte un memoriu la data de 6 și, respectiv, la data de 9 noiembrie 1999.

7. Asa cum a decis Camera, la data de 21 martie 2000 a avut loc audierea în ședința publică la Palatul Drepturilor Omului de la Strasbourg.

Au fost prezenți la audiere:

– din partea Guvernului:

- doamna R. Rizoiu,
agent,
 - doamna C. Tarcea, Ministerul Justiției,
 - domnul T. Corlățean, Ministerul Afacerilor Externe,
consilieri;
- din partea reclamantului:
- domnul C. Dinu, avocat în Baroul București,
avocat.

Domnul Dinu și doamnele Rizoiu și Tarcea au prezentat concluzii orale în fata Curții.

ÎN FAPT

I. Circumstanțele cauzei

8. La data de 8 iunie 1992 adunarea generală a Sindicatului Învățăământului Preuniversitar din Sectorul 2 București (în continuare, sindicatul) a procedat la alegerea noii conduceri. Reclamantul a fost ales președinte.

9. La data de 29 iunie 1992 sindicatul a introdus o plângere împotriva cadrelor didactice A.P. și R.V., foste casiere, și M.M., fostă lideră a sindicatului, învinuindu-le pentru săvârșirea infracțiunilor de delapidare, înșelăciune și furt în pagubă avutului obștesc. Sindicatul a arătat că la preluarea funcțiilor de către noua conducere persoanele menționate mai sus au refuzat să restituie bunurile și documentele contabile ale sindicatului, folosindu-le pentru înființarea unei noi organizații sindicale.

10. Printr-o adresă din data de 2 octombrie 1992 reclamantul a solicitat, în numele sindicatului, informații de la Parchetul Municipiului București cu privire la desfășurarea anchetei, dar nu a primit nici un răspuns. Printr-o nouă scrisoare din data de 9 decembrie 1992 reclamantul și-a reînnoit demersul pe lângă parchet, plângându-se și de ritmul lent de desfășurare a anchetei penale. Și această scrisoare a rămas fără răspuns.

11. La data de 8 februarie 1993 procurorul a dispus scoaterea de sub urmărire penală a lui A.P., R.V. și M.M. Soluția a fost comunicată la data de 18 ianuarie 1994 doar părților vătămate.

12. În anul 1993 reclamantul, în calitate de lider al sindicatului, a chemat-o în judecată pe R.V. la Judecătoria Sectorului 2 București, solicitând obligarea acesteia, în temeiul art. 998 și 999 din Codul civil, privind răspunderea civilă delictuală, să restituie sindicatului sumă de 170.000 lei, reprezentând cotizații sindicale.

13. La o dată neprecizată reclamantul a avut o discuție cu un ziarist, discuție în cursul căreia și-a exprimat nemulțumirea cu privire la desfășurarea greoaie a cercetărilor penale. La data de 23 martie 1993 în ziarul „Tineretul Liber” a fost publicat următorul articol:

„Sindicatul Învățăământului Preuniversitar din Sectorul 2, afiliat la Federația Sindicatelor Autonome ale Învățăământului Preuniversitar din România, este cel mai „rau” sindicat, fiindcă se bate cu toată lumea pentru respectarea legii și pentru drepturile cadrelor didactice. Așa susține președintele sau, prof. Mihail Constantinescu, de la liceul „Mihail Sadoveanu”, explicând: „Am dat în judecată Inspectoratul Școlar al Municipiului București pentru nerespectarea contractului colectiv de muncă; procesul este fixat pentru 29 aprilie. Pregătim darea în judecată a poliției și a procuraturii, implicate în acțiuni antisindicale, de tergiversare a cercetării penale în cazul unor delapidatori - V.R., P.A., M.M., profesoare în sectorul 2, împotriva cărora avem mărturii scrise și recunoașterea a două dintre ele că au asupra lor bani ai sindicatului pe care nu i-au predat. Acțiunile antisindicale sunt premeditate (...).”

14. La data de 22 aprilie 1993 A.P., R.V. și M.M. au sesizat Judecătoria Sectorului 3 București cu o plângere penală prin care reclamantul era acuzat de săvârșirea infracțiunii de calomnie.

15. Dezbaterile au avut loc la data de 25 februarie 1994. Instanța, în complet de judecător unic, a pronunțat hotărârea la data de 18 martie 1994.

16. După ce a audiat reclamantul, părțile vătămate, pe cei 6 martori propuși de acuzare și 3 propuși de apărare, judecătorul a hotărât achitarea reclamantului. S-a constatat că la data apariției articolului în discuție cele 3 cadre didactice erau cercetate penal pentru săvârșirea infracțiunii de furt în dauna avutului public și că soluția de scoatere de sub urmărirea penală nu le-a fost comunicată decât după apariția articolului, adică la 18 ianuarie 1994. În plus, judecătorul a arătat că au existat anumite sume de bani aparținând sindicatului care nu au fost predate la timp de părțile vătămate, din diferite motive. Prin urmare, instanța a considerat că reclamantul nu avusese intenția de a calomnia pe cele 3 cadre didactice, ci a adus la cunoștința publicului că sindicatul urmă să cheme în judecată poliția și procuratură, acuzate de tergiversarea cercetărilor.

17. A.P., R.V. și M.M. au declarat recurs. Tribunalul București a admis recursul, a casat hotărârea din 18 martie 1994 și a reținut cauză spre rejudecare.

18. Dezbaterile au avut loc la data de 26 septembrie 1994. Din totalitatea documentelor puse la dispoziție Curtea nu a putut să stabilească cu certitudine dacă instanța a permis avocatului reclamantului să pledeze. Totuși în concluziile scrise a arătat că reclamantul acționase în numele sindicatului, că scopul urmărit era acela de a reconstitui patrimoniul sindicatului și că noua organizație sindicală creată de cadrele didactice fusese declarată ilegală de justiție. A făcut referire la declarațiile martorilor audiați la fond, din care se puteau deduce neglijența celor 3 cadre didactice în administrarea patrimoniului sindicatului, precum și refuzul lor de a restitui anumite sume de bani și documente. A subliniat că, deși articolul nu a relatat în mod fidel declarațiile făcute ziaristului, reclamantul nu dorea să se angajeze într-un proces împotriva presei.

19. Reclamantul, deși a fost prezent, nu a fost audiat de instanță. Nu a fost administrată nici o altă probă. Încheierea de ședința nu menționa participarea la dezbateri a procurorului, care se pare că ar fi cerut achitarea reclamantului, ci consemna doar faptul că s-a dat cuvântul avocaților părților.

20. Pronunțarea deciziei s-a amânat la data de 3 octombrie 1994 și apoi la 10 octombrie 1994. Pronunțarea a avut loc la aceasta din urmă data, în absența reclamantului și a avocatului său. Instanța a constatat că reclamantul a avut intenția să aducă atingere onoarei și reputației celor 3 cadre didactice, încălcând astfel art. 206 din Codul penal, deoarece și-a exprimat punctul de vedere în presă după ce procuratura a dispus scoaterea de sub urmărire penală la 8 februarie 1993. Tribunalul a mai reținut că după această dată reclamantul s-a deplasat la instituțiile în care erau angajate A.P., R.V. și M.M., acuzându-le că au fugit cu banii sindicatului.

21. Reclamantul a fost condamnat pentru săvârșirea infracțiunii de calomnie la o amendă penală de 50.000 lei și la plată sumei de 500.000 lei către fiecare dintre cele 3 cadre didactice, cu titlu de despăgubiri pentru prejudiciul moral cauzat.

22. La data de 19 octombrie 1994 reclamantul a declarat apel împotriva deciziei tribunalului. Curtea de Apel București, prin decizia din 18 noiembrie 1994, a respins apelul ca inadmisibil, constatând că hotărârea atacată nu era susceptibilă de a fi atacată cu apel.

23. La o dată neprecizată reclamantul a plătit celor 3 cadre didactice sumele la care fusese condamnat. La 28 martie 1995 a achitat amendă penală în cuantum de 50.000 lei.

24. La o dată necunoscută reclamantul a formulat un memoriu prin care a solicitat procurorului general de pe lângă Curtea Supremă de Justiție să introducă recurs în anulare împotriva hotărârii din 10 octombrie 1994.

25. La data de 26 mai 1995 reclamantului i s-a comunicat faptul că soluția este legală și temeinică și că nu este cazul să se declare recurs în anulare.

26. Prin încheierea de ședința din 28 ianuarie 1997 Tribunalul București, examinând cauză din oficiu în camera de consiliu, a îndreptat erorile materiale strecurate în încheierea din 26 septembrie 1994 și în hotărârea din 10 octombrie 1994.

27. În ceea ce privește încheierea de ședința din 26 septembrie 1994 tribunalul a dispus menționarea faptului că la dezbateri a participat procurorul L.S. care, prin concluziile scrise depuse la dosar, a solicitat admiterea recursului declarat de părțile vătămate și condamnarea reclamantului la o pedeapsă cu amendă penală pentru săvârșirea infracțiunii de calomnie, precum și obligarea acestuia la plată despăgubirilor civile pentru prejudiciul moral cauzat. S-a mai consemnat faptul că la termenul din 26 septembrie 1994 inculpatului i s-a acordat ultimul cuvânt.

28. Instanța a decis, de asemenea, rectificarea hotărârii din 10 octombrie 1994, în sensul că pronunțarea a fost amânata de la 3 octombrie la 10 octombrie 1994, cu participarea procurorului de ședința L.S.

29. Părțile nu au fost citate și nu au fost prezente la ședința din camera de consiliu din 28 ianuarie 1997.

30. Printr-o sentință din 12 martie 1997 Judecătoria București a admis cererea de acordare de despăgubiri civile, introdusă în anul 1993 de către sindicat împotriva lui R.V., și l-a obligat pe acesta din urmă să restituie sumă de 170.000 lei, precum și dobânzile legale aferente sumei. Instanța a reținut că între 1990 și 1992 R.V. fusese trezorerierul sindicatului și că în această calitate a încasat sumă de 170.000 lei reprezentând cotizațiile membrilor sindicatului. Instanța a arătat, de asemenea, că după plecarea sa din funcție R.V. a refuzat să restituie sindicatului documentele ce dovedeau depunerea în banca a sumei menționate, sumă neputând fi recuperată.

31. La data de 6 ianuarie 1998, la cererea Comisiei Guvernul a transmis o copie de pe condica de ședințe din 3 și 10 octombrie 1994. Acest document menționează numai amânarea pronunțărilor pentru 3 și 10 octombrie 1994, precum și soluția pronunțată.

32. Prin scrisoarea din 14 decembrie 1998 Guvernul a informat Comisia că nu se putea transmite și o copie de pe caietul grefierului cuprinzând mențiunile din ședința publică din data de 26 septembrie 1994, deoarece, în aplicarea Ordinului ministrului justiției nr. 991/C/1993, acestea sunt păstrate doar pe o perioadă de 3 ani.

33. La data de 11 decembrie 1998 procurorul general de pe lângă Curtea Supremă de Justiție a introdus recurs în anulare împotriva deciziei din 10 octombrie 1994. El a cerut achitarea reclamantului, motivând că în speța nu erau întrunite elementele constitutive ale infracțiunii de calomnie.

34. La audierea din 21 martie 2000 Guvernul a prezentat Curții decizia din 4 februarie 2000 a Curții Supreme de Justiție, prin care s-a admis recursul în anulare introdus de procurorul general împotriva deciziei din 10 octombrie 1994. Curtea Supremă de Justiție a casat decizia Tribunalului București și, după rejudecare, a respins recursurile declarate de cele 3 părți vătămate, constatând că nu sunt întrunite elementele constitutive ale infracțiunii de calomnie.

35. Guvernul a prezentat, de asemenea, Curții copia de pe o adresă din 6 martie 2000 prin care Judecătoria Sectorului 3 București a solicitat Administrației financiare a sectorului 3 restituirea către reclamant a sumei de 50.000 lei, reprezentând amenda achitată de reclamant în urma condamnării sale din 10 octombrie 1994.

II. Legea internă aplicabilă

A. Codul penal

36. Dispozițiile aplicabile din Codul penal sunt următoarele:

Articolul 206

„Afirmarea ori imputarea în public, prin orice mijloace, a unei fapte determinate privitoare la o persoană, care, dacă ar fi adevărată, ar expune acea persoană la o sancțiune penală, administrativă sau disciplinară, ori disprețului public, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau cu amendă. (...). “

Articolul 207

„Probă verității celor afirmate sau imputate este admisibilă, dacă afirmarea sau imputarea a fost săvârșită pentru apărarea unui interes legitim. Faptă cu privire la care s-a făcut proba verității nu constituie infracțiunea de insultă sau calomnie.”

37. Dispozițiile aplicabile din Codul de procedură penală sunt următoarele:

Articolul 385⁶

„(2) Instanța de recurs examinează cauza numai în limitele motivelor de casare prevăzute (...).”

Articolul 385⁹

„Hotărârile sunt supuse casării în următoarele cazuri:

[...]

10. instanța nu s-a pronunțat asupra unei fapte reținute în sarcină inculpatului prin actul de sesizare sau cu privire la unele probe administrate ori asupra unor cereri esențiale pentru părți, de natură să garanteze drepturile lor și să influențeze soluția procesului;[...].”

Articolul 385¹⁵

„Instanța, judecând recursul, pronunță una din următoarele soluții:

[...]

2. admite recursul, casând hotărârea atacată și (...)

d) dispune rejudecarea de către instanța de recurs (...). “

Articolul 385¹⁶

„Când instanța de recurs casează hotărârea și reține cauză spre rejudecare potrivit art. 385¹⁵ pct. 2 lit. d), se pronunță și asupra probelor ce urmează a fi administrate, fixând termen pentru rejudecare.[...]. “

Articolul 385¹⁹

„Rejudecarea cauzei după casarea hotărârii atacate se desfășoară potrivit dispozițiilor cuprinse în partea specială, titlul II, capitolele I și II, care se aplică în mod corespunzător.”

ÎN DREPT

I. Cu privire la excepția preliminară a Guvernului

38. La ședința publică din 21 martie 2000 Guvernul a susținut că hotărârea din 4 februarie 2000 a Curții Supreme de Justiție prin care reclamantul a fost achitat constituie o recunoaștere „în substanța a unei eventuale încălcări a convenției”. În consecință, a solicitat Curții să respingă plângerea, deoarece reclamantul a pierdut calitatea de „victimă”.

39. Reclamantul nu a formulat observații cu privire la această excepție.

40. Curtea reamintește că „o hotărâre sau o măsură favorabilă, în principiu, nu este suficientă pentru că reclamantul să piardă calitatea de victimă decât atunci când autoritățile naționale au recunoscut în mod explicit și apoi au reparat pentru încălcarea unui drept garantat de convenție” (Hotărârea *Dalban împotriva României* [GC] nr. 28.114/95, alin. 44, CEDO 1999-VI).

41. În speța Curtea observă că la 4 februarie 2000 Curtea Supremă de Justiție a admis recursul în anulare introdus de parchet și a anulat hotărârea de condamnare pe care a invocat-o reclamantul în susținerea cererii privind încălcarea art. 6 și 10 (paragraful 34 de mai sus).

42. Curtea constată că prin hotărârea de achitare, pronunțată în urmă redeschiderii procedurii, la mai mult de 5 ani de la condamnarea reclamantului printr-o hotărâre definitivă, s-a apreciat că faptei îi lipsește unul dintre elementele constitutive ale infracțiunii de calomnie, respectiv intenția. Această hotărâre nu conține nici o referire la modul în care s-a desfășurat procedura de judecată la Tribunalul București și nici la criticile reclamantului referitoare la aceasta.

În opinia Curții, decizia din 4 februarie 2000 a Curții Supreme de Justiție nu reprezintă o recunoaștere explicită sau în substanța a unei încălcări a art. 6 alin. 1 din convenție și, în orice caz, nu oferă o reparație în sensul jurisprudenței Curții.

43. În ceea ce privește invocată încălcare a art. 10, chiar presupunând că hotărârea Curții Supreme de Justiție ar constitui o recunoaștere în substanța, curtea apreciază că aceasta nu oferă o reparație adecvată în sensul jurisprudenței sale. Astfel reclamantului nu i-a fost acordată nici o despăgubire pentru condamnare, iar sumele plătite de reclamant celor 3 cadre didactice, cu titlu de daune morale, nu i-au fost restituite. Cât despre amendă penală, Curtea reține că, deși de la achitarea acestora de către reclamant au trecut 5 ani, adresa din 6 martie 2000, trimisă de Judecătoria Sectorului 3 București Administrației financiare a sectorului 3 București, prin care se solicită restituirea sumei respective (paragraful 35 de mai sus), nu are în vedere inflația din ultimii ani.

44. În concluzie, Curtea apreciază că reclamantul se poate considera „victimă” în sensul art. 34 din convenție.

II. Cu privire la pretinsa încălcare a art. 6 alin. 1 din convenție

45. Reclamantul susține că nu a beneficiat de un proces echitabil în fața Tribunalului București, fiind încălcat art. 6 alin. 1 din convenție, care prevede:

„1. Orice persoană are dreptul la judecare în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî (...) asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. (...)”

46. Reclamantul a criticat faptul că a fost condamnat de Tribunalul București fără ca instanța să îl audieze. A arătat că tribunalul s-a pronunțat doar în baza pieselor din dosarul judecătoreiei, și anume depozițiile martorilor și declarația sa, rezumată „în 5 rânduri”. În ședința publică din 26 septembrie 1994, care ar fi durat „cel mult 4 minute”, nici el și nici avocatul sau nu au putut lua cuvântul. Reclamantul mai susține că mențiunile din încheierea de ședința din 26 septembrie 1994 nu sunt reale, deoarece avocatul sau nu a putut pleda, permițându-i-se doar să pună concluzii scrise.

47. Reclamantul contestă și adevărul mențiunilor făcute în încheierea de rectificare a erorilor materiale din 28 ianuarie 1997, arătând că nu a luat cuvântul la ședința publică din 26 septembrie 1994, iar procurorul ar fi cerut achitarea, și nu condamnarea sa, așa cum susține Guvernul pârât. Mai arată că încheierea din 28 ianuarie 1997 nu i-a fost niciodată comunicată, luând cunoștința de această numai atunci când i-a fost comunicată de Comisie.

48. În sfârșit, reclamantul se plânge de faptul că decizia din 10 octombrie 1994 a Tribunalului București face referire numai la declarațiile martorilor părților vătămate, trecând sub tăcere depozițiile celor 4 martori propuși în apărare, esențiale de altfel, în măsura în care aceștia au afirmat că cele 3 cadre didactice nu au restituit sindicatului banii și documentele și că reclamantul fusese împuternicit de către sindicat să le recupereze.

49. Guvernul apreciază că hotărârea de condamnare a reclamantului, pronunțată numai pe baza probelor administrate în primă instanță, nu încalcă exigențele unui proces echitabil în sensul art. 6 alin. 1 din convenție. Acest articol nu impune că acuzatul să fie audiat nemijlocit de către instanța de recurs atunci când această trebuie să examineze doar chestiuni de drept. Deși Tribunalul București, în mod teoretic, avea competența să examineze atât chestiuni de fapt, cât și chestiuni de drept, totuși în cauză de față nu trebuia să dispună cu privire la chestiuni de fapt, deoarece situația de fapt stabilită de judecătorie nu a fost contestată de părți. Prin urmare, tribunalul trebuia să se pronunțe numai asupra problemei de drept privind elementele constitutive ale infracțiunii, respectiv existență intenției de a calomnia. Or, pentru a stabili existență acestui element tribunalul nu avea nevoie să îl audieze pe reclamant.

50. În orice caz, susține Guvernul, reclamantului i s-a acordat ultimul cuvânt, aspect consemnat în încheierea din 28 ianuarie 1997, dată în urma soluționării cererii de îndreptare a erorilor materiale.

51. De altfel Guvernul contestă afirmația reclamantului, în sensul că procurorul a cerut respingerea recursului invocând mențiunile din încheierea din 28 ianuarie 1997, în sensul că procurorul a cerut admiterea recursului și condamnarea reclamantului. Guvernul apreciază că judecătorii sunt independenți, iar poziția procurorului în timpul procesului nu poate influența judecătorul.

52. În sfârșit, Guvernul dezmințe faptul că avocatul reclamantului nu ar fi luat cuvântul în ședința publică din 26 septembrie 1994 și arată că, în orice caz, avocatul a depus concluzii scrise.

53. Curtea reamintește că aplicarea art. 6 într-o cale de atac ordinară diferă în funcție de specificul procedurii în discuție; se vor avea în vedere astfel întreaga procedură internă și rolul pe care îl are instanța de control judiciar în sistemul național de drept. Dacă a avut loc o dezbatere publică în primă instanță, lipsa acesteia într-o cale de atac poate fi justificată prin particularitățile procedurii în cauză, avându-se în vedere natura sistemului intern de atac, limitele competențelor atribuite instanței de control judiciar, modul în care drepturile reclamantului au fost expuse și apărute efectiv și în special natura chestiunilor care trebuie soluționate (*Hotărârea Botten împotriva Norvegiei* din 19 februarie 1996, *Culegere de hotărâri și decizii*, 1996-I, nr. 2, pag. 141, alin. 39).

54. În fața unei instanțe de control judiciar care se bucură de plenitudine de jurisdicție art. 6 nu garantează neapărat dreptul la o ședință publică, iar în cazul în care o astfel de ședință publică a avut loc, nici dreptul de a participa personal la dezbateri (a se vedea, de exemplu, *Hotărârea Fejde împotriva Suediei* din 29 octombrie 1991, Seria A, nr. 212-C, pag. 69, alin. 33).

55. În schimb Curtea a hotărât că atunci când o instanță de control judiciar este competentă să analizeze atât situația de fapt, cât și chestiunile de drept și să studieze în ansamblu problema vinovăției, ea nu poate, din motive ce țin de echitatea procedurii, să tranșeze asupra chestiunilor respective fără o apreciere nemijlocită a declarațiilor persoanei care susține că nu a comis actul considerat ca infracțiune (Hotărârea *Ekbatani împotriva Suediei* din 26 mai 1988, Seria A, nr. 134, pag. 14, alin. 32).

56. Prin urmare, pentru a stabili dacă a existat o încălcare a art. 6 în speța Curtea va examina competențele Tribunalului București și natura problemelor asupra cărora acesta trebuia să se pronunțe.

57. Curtea reamintește că în speța competențele Tribunalului București, că instanța de recurs, sunt stabilite prin art. 385¹⁵ și 385¹⁶ din Codul de procedură penală. Conform art. 385¹⁵, tribunalul, că instanța de recurs, nu era obligat să pronunțe o nouă hotărâre pe fond, dar avea această posibilitate. La 10 octombrie 1994 Tribunalul București a casat hotărârea din 18 martie 1994 și a pronunțat o nouă hotărâre pe fond. Față de dispozițiile legale citate mai sus procedura desfășurată la Tribunalul București a fost o procedură complexă, asemănătoare unei proceduri de fond, instanța analizând atât situația de fapt, cât și problemele de drept. Tribunalul putea fie să confirme achitarea reclamantului, fie să îl condamne, după o examinare completă a problemei vinovăției sau a nevinovăției, administrând la nevoie noi mijloace de probă (paragraful 37 de mai sus).

58. Curtea constată că în cauză, după ce a casat hotărârea prin care s-a dispus achitarea, Tribunalul București s-a pronunțat cu privire la temeinicia acuzației, constatând că inculpatul se face vinovat de săvârșirea infracțiunii de calomnie, fără să îl audieze nemijlocit. Curtea nu poate accepta punctul de vedere al Guvernului, conform căruia este suficient faptul că inculpatului i s-a acordat ultimul cuvânt. Pe de altă parte Curtea subliniază că există diferențe între susținerile reclamantului și ale Guvernului referitoare la faptul acordării cuvântului. Se mai reține că dreptul acuzatului de a avea ultimul cuvânt are o importanță semnificativă, dar acest drept nu poate fi confundat cu dreptul de a fi audiat în timpul dezbaterilor de către o instanță.

59. Prin urmare, Curtea constată că Tribunalul București s-a pronunțat cu privire la temeinicia acuzației și l-a condamnat pe reclamant pentru săvârșirea infracțiunii de calomnie fără ca acesta să fi fost audiat și fără să i se permită să aducă probe în apărare. Curtea apreciază că tribunalul trebuia să îl audieze pe reclamant având în vedere mai ales faptul că a dispus pentru primă dată condamnarea.

60. Această cerință nu a fost satisfăcută, motiv pentru care Curtea constată că a existat o încălcare a art. 6 alin. 1. În aceste condiții ea nu consideră utilă o examinare suplimentară care să stabilească dacă alte elemente ale procedurii din fața Tribunalului București erau conforme sau nu cu această prevedere.

61. A existat deci o încălcare a art. 6 alin. 1 din convenție.

III. Cu privire la pretinsa încălcare a art. 10 din convenție

62. Reclamantul susține că prin condamnarea sa pentru săvârșirea infracțiunii de calomnie s-a adus atingere dreptului la libertatea de exprimare, garantat de art. 10 din convenție, care prevede următoarele:

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.

2. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.”

63. Din punctul de vedere al reclamantului condamnarea sa nu a fost conformă dispozițiilor art. 10 din convenție. Pe de o parte, Tribunalul București nu i-a permis să dovedească adevărul afirmațiilor sale. Pe de altă parte, neînceperea urmăririi penale dispuse de parchet față de cele 3 cadre didactice și care nu i-a fost comunicată nu dovedește că acestea au restituit banii sindicatului.

64. Guvernul apreciază că hotărârea de condamnare a reclamantului este conformă cerințelor alin. 2 al art. 10 din convenție. În primul rând, s-a urmărit protejarea reputației și a drepturilor altor persoane, deoarece reclamantul afirmase că cele 3 cadre didactice sunt „delapidatoare”, deși nu au fost condamnate pentru săvârșirea acestei fapte. În ceea ce privește pedeapsa aplicată, aceasta nu era deloc excesivă, avându-se în vedere sumă rezonabilă a amenzii aplicate și a despăgubirilor acordate.

65. Comisia a apreciat că atingerea adusă dreptului la libertatea de exprimare a fost „necesară într-o societate democratică”, deoarece era de preferat că reclamantul să găsească o altă modalitate de a-și exprima părerea decât afirmând despre părțile vătămate că sunt „delapidatoare”, deși nu au fost condamnate pentru comiterea acestei fapte.

66. Curtea ia act de faptul că părțile au fost de acord că hotărârea de condamnare pentru săvârșirea infracțiunii de calomnie a reprezentat o atingere adusă libertății de exprimare a reclamantului, în sensul art. 10 din convenție.

67. Urmează deci să se determine măsura în care o asemenea atingere se justifică față de prevederile alin. 2 al art. 10, și anume dacă era „prevăzută de lege”, urmarea un scop legitim și era „necesară” „într-o societate democratică” (Hotărârea *Lingens împotriva Austriei* din 8 iulie 1986, Seria A, nr. 103, pag. 24-25, alin. 34-37).

68. Curtea apreciază că atingerea era „prevăzută de lege”, aspect necontestat de nimeni din moment ce condamnarea reclamantului se întemeia pe dispozițiile art. 206 din Codul

penal (paragraful 36 de mai sus). Această limitare a urmărit un scop legitim, prevăzut de alin. 2 al art. 10, și anume protejarea reputației și a drepturilor altor persoane. Rămâne să se examineze dacă limitarea criticată a fost „necesară într-o societate democratică” pentru atingerea unui astfel de scop.

69. În lumina jurisprudenței constante a Curții se va analiza dacă limitarea dreptului la libertatea de exprimare corespundea unei nevoi sociale imperioase, dacă era proporțională cu scopul legitim urmărit și dacă justificările prezentate de autoritățile naționale sunt pertinente și suficiente. Curtea nu are sarcină de a se substitui instanțelor naționale, ci de a verifica din punctul de vedere al art. 10, față de toate circumstanțele cauzei, hotărârile care au fost pronunțate (a se vedea Hotărârea *Dalban împotriva României* citată mai sus, paragraful 47). Prin urmare, Curtea va examina afirmațiile ce au constituit obiectul acuzării, având în vedere toate circumstanțele cauzei.

70. Curtea observă că declarațiile reclamantului conțineau două elemente: criticarea activității poliției și parchetului, în sensul că nu au vrut să finalizeze plângerea depusă împotriva lui A.P., R.V. și M.M., și afirmația că aceste persoane au „delapidat” fondurile sindicatului.

71. Curtea arată că încălcarea dreptului la libertatea de exprimare se referă doar la al doilea element. Tribunalul București a avut în vedere atunci când a dispus condamnarea doar termenul folosit de domnul Constantinescu pentru a caracteriza acțiunile celor 3 cadre didactice, termen considerat calomnios, nu și faptul că reclamantul a făcut unele aprecieri critice cu privire la funcționarea justiției în materie de conflicte sindicale.

72. Chiar dacă aprecierile reclamantului au fost puse în contextul unei dezbateri asupra independenței sindicatelor și asupra funcționării administrației justiției, vizând deci un interes public, există totuși anumite limite în exercitarea dreptului sau la libertatea de exprimare. În ciuda rolului special pe care l-a avut reclamantul în calitate de reprezentant al unui sindicat, trebuia să acționeze în limitele stabilite, mai ales cu scopul „protejării reputației sau drepturilor altor persoane”, inclusiv a dreptului la prezumția de nevinovăție. Prin urmare, trebuie stabilit în ce măsură reclamantul a depășit limitele admise pentru exprimarea unei opinii critice.

73. În opinia Curții expresia delapidator desemnează acele persoane care au fost condamnate pentru săvârșirea infracțiunii de delapidare și era de natură să le ofenseze pe cele 3 părți vătămate, deoarece nu fuseseră condamnate de nici o instanță.

74. Curtea apreciază că reclamantul putea să își formuleze opiniile critice și astfel să contribuie la o discuție publică liberă asupra problemelor sindicale fără a folosi cuvântul „delapidator”.

75. În acel moment interesul legitim al statului de a proteja reputația celor 3 cadre didactice nu ar fi intrat în conflict cu interesul reclamantului de a contribui la dezbaterea menționată mai sus.

76. Prin urmare, Curtea este convinsă că motivele invocate de autoritățile naționale erau „pertinente și suficiente” în sensul alin. 2 al art. 10.

77. În plus, Curtea constată că, date fiind circumstanțele cauzei, atingerea adusă dreptului la libertatea de exprimare a fost proporțională cu scopul legitim urmărit. Într-adevăr, pedeapsa aplicată de 50.000 de lei amendă penală și obligarea reclamantului la plată a câte 500.000 lei pentru fiecare cadru didactic, cu titlu de despăgubiri, pentru prejudiciul moral, nu sunt exagerate.

78. Prin urmare, Tribunalul București nu a depășit marjă de apreciere permisă autorităților naționale și se constată că art. 10 nu a fost încălcat.

III. Cu privire la aplicarea art. 41 din convenție

79. Conform art. 41 din convenție:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a convenției sau a protocoalelor la această și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

A. Daune

80. Reclamantul solicită acordarea a 100 milioane dolari S.U.A., cu titlu de despăgubiri, pentru prejudiciul moral cauzat prin condamnarea sa. În ceea ce privește despăgubirile materiale reclamantul solicită restituirea amenzii penale, precum și a despăgubirilor civile plătite celor 3 cadre didactice. Mai pretinde și un alt fel de prejudiciu, arătând că datorită stresului și angoasei provocate de procedurile judiciare diverse în care a fost implicat nu a putut publica o carte pe care o scrisese și care fusese acceptată de o editură. În concluzie, solicită 2 miliarde lei (ROL) cu titlu de despăgubiri materiale.

81. Guvernul arată că hotărârea pe care o va pronunța Curtea constituie prin ea însăși o satisfacție echitabilă.

82. În primul rând Curtea constată că susținerile reclamantului privitoare la câștigul nerealizat nu au fost în nici un fel dovedite. Singurul temei care trebuie avut în vedere pentru acordarea unei satisfacții echitabile constă în faptul că reclamantul nu a beneficiat de un proces echitabil în fața Tribunalului București. În mod cert Curtea nu poate prevedea ce s-ar fi întâmplat dacă procedura ar fi fost echitabilă, dar apreciază că este rezonabil să se considere că reclamantul a pierdut o șansă reală. (Hotărârea *Pelissier și Sassi împotriva Franței* [GC], nr. 25.444/94, alin. 80 CEDO 1999-II). Judecând în echitate, în conformitate cu exigențele art. 41, Curtea acordă reclamantului sumă de 15.000 FRF convertibili în lei românești la cursul de schimb aplicabil în ziua efectuării plății.

B. Cheltuieli de judecată

83. Reclamantul solicită restituirea tuturor cheltuielilor de judecată efectuate în cadrul procedurilor naționale, adică echivalentul a 200.000 ROL la nivelul anului 1994.

84. Guvernul nu a formulat un punct de vedere cu privire la această problemă.

85. Curtea observă că reclamantul și-a susținut singur cauză la Comisie și că a fost asistat de un avocat doar la ședința publică ce a avut loc în fața Curții. Curtea mai constată că domnul Constantinescu a beneficiat de ajutor judiciar acordat de Consiliul Europei în cuantum de 10.806 FRF. Având în vedere constatarea încălcării art. 6 alin. 1 din convenție, Curtea, judecând în echitate, acordă reclamantului 20.000 FRF, din care se va scădea sumă deja plătită de Consiliul Europei cu titlu de ajutor judiciar. Suma este convertibilă în lei românești la cursul de schimb în vigoare la data efectuării plății.

C. Dobânzi

86. Curtea consideră că trebuie avute în vedere dobânzile legale practicate în Franța la data adoptării prezentei hotărâri, adică 2,47% pe an.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA

1. hotărăște, în unanimitate, că reclamantul se poate considera „victimă” unei încălcări a art. 6 alin. 1 din convenție în sensul art. 34 din convenție;

2. hotărăște, cu 5 voturi pentru și 2 împotriva, că reclamantul se poate considera „victimă” unei încălcări a art. 10 din convenție în sensul art. 34 din convenție;

3. hotărăște, în unanimitate, că a existat o încălcare a art. 6 alin. 1 din convenție;

4. hotărăște, cu 6 voturi pentru și 1 vot împotriva, că nu a existat o încălcare a art. 10 din convenție;

5. hotărăște, în unanimitate:

a)ca statul pârât trebuie să plătească reclamantului, în termen de 3 luni, 15.000 (cincisprezece mii) franci francezi, cu titlu de despăgubiri materiale și morale, și 20.000 (douăzeci de mii) franci francezi, cu titlu de cheltuieli de judecată, mai puțin 10.806 FRF și 10 (zece) centime, convertibili în lei românești la rata de schimb de la data efectuării plăților;

b)ca aceste sume vor fi majorate cu o dobândă simplă de 2,47% pe an începând cu data expirării termenului menționat mai sus și până la data efectuării plăților;

6. respinge, în unanimitate, celelalte capete de cerere privind acordarea de despăgubiri.

Redactată în limba franceză, apoi comunicată în scris la 27 iunie 2000, conform art. 77 alin. 2 și 3 din regulamentul Curții.

Michael O'Boyle
grefier

Wilhelmina Thomassen
președinte

La prezenta hotărâre se află anexată, conform art. 45 alin. 2 din convenție și art. 74 alin. 2 din regulamentul Curții, opinia separată a domnului judecător Casadevall.

W.T.
M.O.B.

OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ

a judecătorului Casadevall

1. Am votat alături de majoritate în favoarea constatării încălcării art. 6 alin. 1 din convenție; în schimb, nu am aceeași opinie în ceea ce privește art. 10 care, după părerea mea, a fost de asemenea încălcat.

2. Din moment ce Curtea a constatat o încălcare a art. 6 alin. 1 datorită faptului că reclamantul nu a fost audiat de instanța, analiza globală a faptelor duce, prin forța lucrurilor, și la constatarea încălcării art. 10. Partea de hotărâre ce analizează excepția preliminară a Guvernului, în special paragraful 43, vine în sprijinul opiniei mele.

3. Dacă art. 6 alin. 1 nu ar fi fost încălcat, adică, dacă în timpul dezbaterilor din fata Tribunalului București care l-a condamnat pentru calomnie, reclamantul ar fi avut posibilitatea să dea o declarație, să își apere cauză, să invoce buna sa credință și mai ales să stabilească adevărul afirmațiilor sale, așa cum permite oricărui acuzat art. 207 din Codul penal român, rezultatul procedurii penale ar fi putut fi altul. De altfel, evenimentele ulterioare confirmă această teză.

4. Așa cum a constatat Curtea (paragraful 72), afirmațiile litigioase au fost efectuate în cadrul unei discuții libere asupra independenței primelor sindicate create în România după căderea fostului regim și asupra funcționării administrației justiției. Aprecierea calificativului „delapidatori” folosit în ceea ce le privește pe A.P., R.V. și M.M. trebuie să aibă în vedere cauză în ansamblu și contextul în care acest cuvânt, reluat și publicat de ziarist, a fost pronunțat de reclamant. Nimeni nu poate pune la îndoială faptul că în discuție este o chestiune de interes public.

5. Nu se poate considera că termenii folosiți de reclamant erau lipsiți de temei, din moment ce prima instanța, achitându-l, a arătat că respectivele cadre didactice nu restituiseră anumite sume de bani aparținând sindicatului. Reaua-credință a reclamantului nu poate fi nici ea stabilită, din moment ce aceeași instanța a constatat că la momentul la care s-au făcut afirmațiile în litigiu soluția de scoatere de sub urmărirea penală dispusă de parchet nu fusese

comunicată nici celor 3 cadre didactice vizate, nici reclamantului (paragrafele 16 și 63). Aceste două elemente (afirmații nu lipsite de temei și absența relei-credințe) nu au fost contestate de Tribunalul București, care l-a condamnat pe reclamant fără a examina măcar problema *exceptio veritatis*, adusă în discuție de acesta din urmă.

Apreciez că o astfel de încălcare nu era necesară; în special existentă unei „nevoi sociale importante”, condiție stabilită și reiterată în mod constant de jurisprudența Curții, nu a fost demonstrată. Într-adevăr, dacă nu se pot face speculații asupra hotărârii pronunțate de Tribunalul București dacă ar fi examinat cererea reclamantului de a dovedi adevărul afirmațiilor sale, apreciez că lipsa examinării de către instanța respectivă a acestui mijloc de probă de o importantă incontestabilă (conform art. 207 din Codul penal român, afirmațiile al căror adevăr a fost dovedit nu constituie afirmații calomnioase în sensul art. 206 din același cod) echivalează cu o încălcare a dreptului la libertatea de exprimare, încălcare ce nu răspunde exigenței necesității.

6. În sfârșit, este semnificativ faptul că la mai mult de 2 ani Tribunalul București a dispus din oficiu îndreptarea erorilor materiale (sau, mai degrabă, a omisiunilor) strecurate în încheiere și în hotărârea de condamnare din 10 octombrie 1994. Este și mai important faptul că la 5 ani de la condamnare Curtea Supremă de Justiție, admitând un recurs în anulare introdus tot din oficiu de procurorul general, l-a achitat pe reclamant cu motivarea că intenția de a calomnia, element constitutiv al infracțiunii, nu fusese dovedită (paragraful 34). Această tardivă hotărâre din oficiu (pronunțată cu 45 de zile înaintea sedinței publice de la Curte) constituie cu siguranța o recunoaștere implicită a încălcării art. 10 din convenție.

7. Prin urmare, contrar opiniei majorității, nu sunt convins de necesitatea încălcării și nici de caracterul „pertinent și suficient” al motivelor invocate de autoritățile naționale în speță.